

Ю. С. Бодашевська,
здобувач ступеню доктора філософії, Поліський національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7575-7583>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.5.74

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ

Y. Bodashevska,
Postgraduate Student, Polissia National University

SOCIO-ECONOMIC CHALLENGES OF INSTITUTIONALIZING MIGRATION PROCESSES
IN THE CONTEXT OF THE MILITARY-POLITICAL CRISIS

У статті проведено аналіз масштабів вимушеної міграції внаслідок збройного конфлікту, проаналізовано особливості міграційної політики приймаючих країн, зокрема застосування Директиви ЄС про тимчасовий захист, яка забезпечила мігрантам доступ до житла, освіти, працевлаштування та соціальних послуг. Досліджено вплив міграції на демографічні процеси, ринок праці, економічний розвиток та тиск на соціальні системи (освіта, охорона здоров'я, соціальні виплати) у приймаючих країнах. Визначено ефективність інституційного регулювання міграційних процесів в ЄС для інтеграції вимушених мігрантів та управління міграційними потоками, ключові напрями політики повернення мігрантів, серед яких створення сприятливих умов для економічної реінтеграції, підтримка бізнесу, розвиток соціальної інфраструктури та врахування міжнародного досвіду адаптації та інтеграції переміщених осіб.

The article analyzes the scope and scale of forced migration as a result of the armed conflict, analyzes the peculiarities of the policy of host countries, in particular the application of the EU Temporary Protection Directive, which provided access to housing, education, employment and social services. The impact of mass emigration on demographic processes, the labor market and economic development is studied. The socio-economic impact on the labor market and the pressure on social systems (education, health care, social benefits) in host countries is analyzed on the example of Poland. The effectiveness of institutional regulation of migration processes in the EU in terms of integration of forced migrants and management of migration flows, key areas of migrant return policy, including the creation of favorable conditions for economic reintegration, business support, development of social infrastructure and consideration of international experience in adaptation and integration of displaced persons are determined.

The scale of migration depends on both the course of events in Ukraine and the situation in Poland. Although most forced migrants declare a desire to return to Ukraine, their economic integration in the host countries does not facilitate this return, as the more effective the integration, the more attractive the direction of migration to Poland. The restoration of Ukraine and the related improvement of the economic situation facilitates the return of Ukrainians to their homeland. To do this, it is necessary to clearly understand the factors that were most influential in making the decision: the destruction of housing, and therefore housing policy after the war should become one of the priority labor donors for Europe, but also for the recipient country.

Thus, as a result of the study, we have identified a number of positive and negative factors that may contribute to the intensification of migration processes in times of war. The EU Directive of Temporary Protection has harmonized the legal framework, which has helped to ensure access to employment and key public services. The migration processes taking place in Ukraine during the war have both positive and negative consequences for the country. The positive aspects include the reduction of pressure on the economy and the state budget due to the departure of a significant part of the population, as well as the preservation of the lives of young people and children who left Ukraine during the war. In addition, migration reduces pressure on the labor market and improves the qualifications of migrants who, after the victory, can return to Ukraine with new knowledge and skills.

Ключові слова: міграція, соціально-економічні виклики, інституціоналізація, міграційний процес, воєнно-політична криза, міграційна політика.

Key words: migration, socio-economic challenges, institutionalization, migration process, military political crisis, migration policy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Надзвичайно актуальною, в умовах поглиблення воєнно-політичної кризи, є проблема ефективності міграційної політики, щодо українських мігрантів, які були вимушені покинути Україну з початком широкомасштабної агресії. Особливостями зовнішньої міграції з України, до початку російського вторгнення, був високий рівень від'їзду кваліфікованих кадрів, що сприяло покращенню кон'юнктури ринку праці європейських країн та підвищенню її продуктивності в провідних галузях, крім того сприяло економії коштів на освіту тощо [3, 4]. Крім того, зарубіжні країни були зацікавлені активізації міграційного процесу для зниження темпів старіння населення, в той же час, зовнішня міграція для українців була чинником для покращення умов праці, мотивації, ефективного працевлаштування та отримання якісної освіти [1].

Грунтовно ситуація змінилася з 24 лютого 2022 р., з початком війни, яка спричинила глобальну міграційну кризу через переміщення великої кількості українців у безпечні для перебування місця. Спрямування міграційного потоку визначалося критеріями безпеки в Україні та за кордоном. Найбільше українських зовнішніх

мігрантів, з 24 лютого 2022 року зафіксовано в Польщі, Німеччині, Чехії, крім того в самій Україні посилилася внутрішня міграція зі східних регіонів в центральну та західні частини країни [5, 9]. Це найбільша в Європі, після Другої світової війни, міграційна криза, для вирішення якої, 4 квітня 2022 року, Європейська Рада ухвалила ряд законодавчих заходів. Ці заходи забезпечили мобілізацію біля 17 млрд. євро на реагування країн Європейського Союзу щодо перенаправлення ресурсних потоків з Фондів політики згуртування та Фонду для Європейської допомоги. Вже станом на 29 квітня 2022 року Європейська Комісія виплатила 3,5 мільярда євро державам-членам, щоб допомогти їм в управлінні міграційними процесами, де серед найбільших одержувачів Польща (562 млн євро), Італія (452 млн євро) та Румунія (450 млн євро) [7, 11].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

В умовах активізації міграційних процесів, науковці активно досліджують причини, наслідки та особливості сучасної вимушеної міграції, спричиненої воєнно-політичною кризою в Україні, оскільки значна частина населення була вимушена залишити країну, що призвело до масштабної демографічної кризи. І. Бараняк, О. Валевський, С. Гурієв, Е. Лібанова, В. Потапенко, А. Сіма-

Таблиця 1. Динаміка вимушеної міграції з України в країни Європейського Союзу в період воєнного стану

Мігранти з України, які отримали статус тимчасового захисту відповідно до Директиви про тимчасовий захист (тис. осіб)			
Приймаючі країни	2022 рік	2023 рік	2024 рік
ЄС	4 331 385	1 056 020	4 198 480
Бельгія	63 355	15 625	85 675
Болгарія	147 330	23 585	66 025
Чехія	458 915	98 655	379 370
Дані	32 895	8 380	37 900
Німеччина	795 205	335 785	1 140 705
Естонія	41 870	8 780	34 745
Ірландія	69 575	33 035	108 665
Греція	21 530	5 325	32 100
Іспанія	160 990	33 915	221 900
Франція	84 910	17 175	59 820
Хорватія	19 275	4 925	25 620
Італія	150 110	21 395	165 680
Кипр	12 620	6 670	21 935
Латвія	38 135	12 125	47 275
Литва	65 450	12 210	47 610
Люксембург	5 090	885	3 850
Угорщина	29 920	6 875	38 480
Мальта	1 630	570	2 185
Нідерланди	110 000	34 775	120 210
Австрія	90 620	18 320	83 505
Польща	1 567 905	237 475	983 880
Португалія	57 230	8 550	64 215
Румунія	101 925	49 320	175 310
Словенія	7 480	1 580	10 015
Словачія	104 775	30 235	128 345
Фінляндія	45 265	18 940	68 055
Швеція	47 390	10 915	45 415
Ісландія	2 305	1 555	3 980
Ліхтенштейн	33 540	33 420	670
Норвегія	72 030	18 355	77 305
Швейцарія	4 331 385	1 056 020	66 980

Джерело: сформовано на основі [9, 10, 20].

хова, Церковний, I., Baszczak, L., Kielczewska, A., Kukolowicz, P., Winciewicz, A., Zyzik, R. та інші в своїх дослідженнях акцентують увагу на соціально-демографічному профілі вимушених мігрантів, зокрема молоді, яка переміщується до країн ЄС та в межах України. Крім того, науковці досліджують вплив вимушеної міграції на соціально-економічну сферу, зокрема на ринок праці, соціальні системи та економічний розвиток приймаючих країн. Особлива увага приділяється питанням адаптації та інтеграції мігрантів у нові суспільства, а також міжкультурній взаємодії та соціальній напруженості.

Тому, існує актуальна потреба в подальшому розвитку та поглиблених сучасних наукових досліджень, які були б зосереджені на комплексному аналізі причин, наслідків та особливостей вимушеної міграції в умовах воєнно-політичної кризи, а також на розробці рекомендацій для ефективного управління міграційними процесами та підтримки мігрантів.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є розробка інструментів та механізмів інституційної підтримки напрямів вирішення соціально-економічних проблем вимушеної міграції з України в ЄС, на основі проведення комплексного ана-

лізу демографічного профілю мігрантів, оцінки впливу міграції на ринок праці та соціальні системи приймаючих країн, вивчено ефективність інституційного регулювання міграційних процесів в європейських країнах та дослідження основних соціальних викликів, пов'язаних з адаптацією та інтеграцією.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оскільки, масштабна хвиля мігрантів спричинила безліч проблем соціального, економічного, демографічного та безпекового характеру, як для приймаючих країн, так і для самої України, 4 березня 2022 року Європейським Союзом була введена в дію Директива про тимчасовий захист [8]. Директивою було визначено процедури прийняття рішень, необхідних для ініціювання, продовження або припинення тимчасового захисту, а також врегулювання основних соціальних та економічних права бенефіціарів. Це фактично формує базис європейської архітектури інституційної підтримки та забезпечує пошук інструментів для управління соціально-економічними викликами, який включає:

— дозвіл на проживання на весь період дії захисту (який може тривати від одного року до трьох років);

— доступ до працевлаштування за умови дотримання правил, що застосовуються до професії, а також національної політики на ринку праці та загальних умов працевлаштування, доступ до банківських послуг, наприклад, відкриття базового банківського рахунку;

— доступ до придатного житла, соціального забезпечення та послуг та\ або засобів до існування,

— доступ до медичної допомоги, освіти для осіб віком до 18 років у державній системі освіти та інше [12].

Досвід інших країн показує, що спричинена війною міграція може мати віддалені наслідки на довгострокове проживання або постійну зміну країни проживання. Досліджуючи впливи міграції до Західної, Центральної та Північної Європи після Другої Світової війни, на соціально-економічну структуру приймаючих країн, науковці зазначили, що причинами швидкого економічного відродження стало заповнення вільних робочих місць трудовими мігрантами з Південної Європи, Туреччини і Північної Африки [14, 15]. В той же час, приймаючі країни почали відчувати ряд соціально-економічних проблем інтеграції мігрантів, а саме: створення відповідних житлових умов, вирішення проблеми працевлаштування некваліфікованих мігрантів, покращення освітньо-професійного рівня, в тому числі вивчення мови, та створення відповідних умов якості життя та особистісного розвитку [19].

Отже, для подолання соціально-економічних викликів в інституційному забезпеченні нових міграційних процесів, для приймаючих країн, необхідно враховувати попередній досвід та робити акценти на широкому спектрі питань, пов'язаних з внутрішніми демографічними змінами, впливами на ринок праці, соціально-економічну сферу в цілому, культуру, медицину, освіту тощо. Разом з тим треба, враховувати негативні наслідки нелегальної міграції, яка може вплинути на обороноздатність країни, національну безпеку та їх позиціонування у світі. Таким чином, на нашу думку основними пріоритетами міграційної політики приймаючих країн, повинно стати:

Таблиця 2. Фінансова підтримка неурядовими інституціями вимушених мігрантів з України в 2024 році

№	Приймаюча країна	Фінансова підтримка, в дол. США	Кількість неурядових інституцій, які надали фінансову підтримку в забезпеченні основних соціально-економічних потреб
1	Болгарія	38,561,185	19
2	Чехія	58,264,514	30
3	Естонія	10,589,248	14
4	Угорщина	42,188,964	31
5	Латвія	9,682,633	17
6	Литва	15,450,605	18
7	Польща	377,377,752	103
8	Румунія	117,215,789	37
9	Словачія	59,940,518	25

Джерело: сформовано на основі [20].

— врахування демографічних зміни, так як міграція приводить до зміни статеві-вікової структури населення, що впливає на відтворення робочої сили та можливості надання соціальних послуг;

— врахування зміни кон'юнктури ринку праці, так як міграційний процес впливає на баланс пропозиції та попиту на робочу силу, може викликати дефіцит кваліфікованих працівників у певних секторах;

— можливості соціальної сфери, оскільки нові мігранти потребують доступу до освіти, охорони здоров'я, житла та інших соціальних послуг;

— динаміку економічного розвитку, так як міграція впливає на економічне зростання, інвестиції, формування підприємницького потенціалу, створення робочих місць та споживчий попит [1, 2].

Тому, ми вважаємо, важливим інструментом є розробка ефективних національних програм з адаптації та інтеграції мігрантів, оскільки із зростанням кількості мігрантів і затягуванням війни почали з'являтися ознаки ряд нових соціально-економічних проблем, про що свідчить низка соціологічних опитувань у різних країнах. Хоча, обсяг підтримки приймаючих країн залишається високою [5], опитування виявили занепокоєння зростанням вартості життя, обмеженістю ринку житла [11] (спроможністю системи освіти та інших соціальних послуг, а також достатністю фінансових ресурсів [13, 21].

Як вже зазначалося вище, інституційна підтримка Європейської Союзу дозволила українським мігрантам легалізувати свій стан (Табл. 1), який надає доступ до державної та міжнародної допомоги.

Соціальна та економічна інституційна підтримка заходів, спрямованих на допомогу українським мігрантам, була широкомасштабною, в тому числі з боку не тільки міжнародних урядів, регіональних політик, муніципалітетів, публічного сектору, але й міжнародних та місцевих неурядових організацій, благодійних фондів тощо, які відіграли важливу роль у забезпеченні доступу мігрантів з України до захисту та допомоги, а також у зміцненні соціальної згуртованості між українцями та громадами, що їх приймають, та роль яких на сьогоднішній день є дуже високою.

Так, за даними УВКБ ООН в період січень-грудень 2024 року міжнародний, національний та місцевий неурядовий сектор, який представлений 313 організація-

ми, змогли забезпечити швидке реагування та попередження гуманітарної кризи, надання правової, психологічної, медичної, соціальної, освітньої допомоги тощо (Табл. 2).

Загальна сума, яка була витрачена для швидкого реагування та підтримки українських мігрантів неурядовими міжнародними, національними та місцевими інституціями в 2022—2024 рік, становить 1,1 млн дол. США, в таких секторах, як захист дітей (98 млн дол. США), освіта (121 млн дол. США), захист здоров'я (100 млн дол. США), забезпечення консультаційного супроводу та захисту (в тому числі організація надання психологічної підтримки, мовні курси, консультування щодо захисту прав групи людей з особливими потребами та інше) (335 млн дол. США), забезпечення базових потреб (342 млн дол. США), фінансова (готівкова) допомога (211 млн дол. США) та інше [20].

Українським мігрантам, які отримали тимчасовий захист, забезпечено доступ на ринки праці ЄС та можливості соціальної інтеграції. Наявні опитування свідчать про те, що в багатьох країнах українці працевлаштовувалися швидше, ніж попередні хвилі біженців з інших країн [18] (ОЕСР, 2023а). Рівень зайнятості українських мігрантів в ряді європейських країн досяг рівня близько 50 %. За даними Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців, від 40 до 60% респондентів від загальної кількості мігрантів, які офіційно отримали статус тимчасового захисту, мають офіційно працевлаштування, якщо враховувати неофіційну зайнятість, то рівень безробіття українських мігрантів мінімізувався до 20 %.

Крім того, у деяких країнах (наприклад, у Польщі в березні 2022 року) були прийняті спеціальні закони або внесені поправки для полегшення доступу українців до ринку праці; Литва та Португалія передбачили фінансові стимули для працевлаштування на нову роботу; Румунія та Іспанія надавали послуги з професійної інформації та консультування з питань працевлаштування, орієнтовані на українців тощо [9]. Офіційні дані, наведені Німеччиною, яка прийняла найбільшу абсолютну кількість українських мігрантів, показують нижчий рівень зайнятості, так тільки 12 % мали офіційну зайнятість після одного року. Це, тим не менш, більше, ніж відповідний показник для сирійських біженців під час хвилі 2015-16 років, яка становила близько 7 % [19, 21].

Частка українських шукачів тимчасового захисту у Європі (а це 9 %) має дистанційну роботу в Україні як основне джерело доходу. Таким чином, вимушені мігранти можуть досить швидко інтегруватися в європейську економіку, розширюючи малий бізнес і сплачуючи податки, та заповнити дефіцит робочої сили, що виник, наприклад у Польщі та Нідерландах (найбільше забезпечення персоналу було в сфері науки та освіти, залучення в готельно-ресторанній справі, соціальних сервісах та інше). Основними інструментами, які мають вирішити бар'єри доступу до ринку праці є інтенсивна мовна підготовка, легалізація\ностратифікація документів про освіту, курси підвищення кваліфікації, систематичного доступу до інформації про їхні права та обов'язки на ринку праці, в тому числі про те, як ідентифікувати потенційно експлуататорські трудові практики та реагувати на них [21].

Доступ до охорони здоров'я, також є ключовою проблемою для українців: 25 % респондентів повідомляють про труднощі з доступом до національної системи, зазначаючи основні бар'єри — довгий час очікування (30%), мовний бар'єр (23%) та витрати (65%). Крім того, згідно з регіональним багатосекторальним аналізом потреб, 30% домогосподарств повідомили, що принаймні один з їхніх членів має проблеми з психічним здоров'ям або психосоціальні проблеми; більше половини цих домогосподарств повідомили, що потребують підтримки у сфері психічного здоров'я [17, 20].

Обмежена поінформованість, знання і розуміння національних систем охорони здоров'я впливає на здатність мігрантів звертатися за медичними послугами та отримувати їх, а також на здатність державних інституцій ефективно надавати медичні послуги, що відповідають потребам мігрантів у приймаючих країнах. За даними Міжнародної організації з питань міграції (IOM) [13, 18] третина (34%) респондентів залишилися з принаймні однією особою (включно з ними самими) з хронічним захворюванням; 16% респондентів мали або супроводжували людину з принаймні однією інвалідністю; 54% опитаних зіткнулися з однією або кількома проблемами в доступі до медичної допомоги. Основними потребами у сфері охорони здоров'я були медичні послуги (41%), ліки (29%) та психологічне консультування (5%); 37% домогосподарств потребували оплати як медичних послуг, так і ліків; 42% респондентів потребували більше інформації про медичні послуги, 17% — про психологічні консультації та 12% — про ліки [12].

Таким чином, за своїми кількісними показниками, часовими межами, географією охоплення, сучасна українська вимушена міграційна криза перевершує всі попередні та є значним викликом для усіх країн, які на національному рівні прийняли політичні рішення для надання своїх Аналізуючи данні, ми вважаємо, що Директива про тимчасовий захист виявився ефективним інструментом інституційної підтримки для забезпечення швидкого вирішення соціально — економічних викликів, доступу до легального перебування в країнах ЄС, захисту та прав для українських мігрантів, переміщених з України під час широкомасштабної агресії.

Нами детально було проведено дослідження досвіду інституційної підтримки Польщі щодо міграційних

наслідків повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Виявлено, що сучасний міграційний процес приймаючої країни суттєво змінив усі попередні тенденції, так як з України виїхали та продовжують виїжджати жінки, діти та літні люди. Якщо до війни більшою мірою переважали економічні мотиви еміграції, проте війна уніфікувала ці мотиви, та наразі основним та єдиним є збереження життя [2, 4]. Фінансова допомога від держави доповнюється допомогою в натуральній формі, що надаються міжнародними інституціями та неурядовим сектором національного та місцевого рівнів. Так, станом на 2024 рік в Польщі зареєстровано 139 неурядових міжнародних, національних організацій та локального рівня, які були залучені для надання допомоги та підтримки за гуманітарним та економічним напрямками [9, 20, 21].

За останні два роки мігранти з України зробили значний внесок у європейську економіку [13, 21]. Так, за оцінками Польщі, у 2023 році їхня частка у польському валовому внутрішньому продукті становила від 0,7 до 1,1 % [20]. Дослідники відмічають, що позитивний вплив мігрантів на економіку Польщі став можливим завдяки їхній безперешкодній інтеграції на ринку праці. Таким чином, від 225 000 до 350 000 українських мігрантів наразі працюють у Польщі, підтримуючи державну скарбницю своїми податками та внесками на соціальне страхування [11, 21]. Людський капітал є важливим потенціалом для економіки, який сприяє прийняттю правових та організаційних рішень, сприятливих для роботодавців та самих мігрантів. Географічна, культурна та ментальна близькість України та Польщі, соціальна підтримка для прийому українських біженців, високий рівень освіти і кваліфікації та кваліфікації, а також статус тимчасового захисту сприяють збільшенню частки мігрантів у складі робочої сили Польщі. За даними польських джерел, українські мігранти в Польщі сплатили податків на 2 млрд євро від початку повномасштабного вторгнення російських збройних сил в Україну, що втричі більше, ніж країна витратила на допомогу. В очікуванні нової хвилі міграції восени 2022 р. Польща приготувала додатково 100 тис. місць у пунктах прийому для українців, а ринок праці містив близько 4 тис. вакансій для українців 24 (що в чотири рази більше, ніж навесні 2022 р.) [20, 21].

На прикладі Польщі для більш детального розуміння викликів провели низку досліджень, щоб переконатися, що обмежені ресурси, які є в розпорядженні країн, використовуються максимально ефективно. експерти провели глибокий аналіз у п'яти сферах: праця, освіта, соціальні послуги, житло та матеріальна (фінансова) допомога. Управління ними, безумовно, збільшить шанси на ефективну інтеграцію та сприятиме покращенню стану польської економіки, найважливіші полягають в наступному. Демографічна структура українських мігрантів, які проживають у Польщі: дорослі мігранти з України — це переважно жінки (68%). Більше половини мігрантів у віці 27—44 років (29%) перебувають у Польщі разом з дружиною/чоловіком/партнером, понад 40% мігрантів проживають у Польщі з неповнолітніми дітьми [10, 13, 17, 20, 21].

Важливим питанням, з точки зору довгострокового перебування мігрантів з України в Польщі, є участь дітей

громадян України в польській шкільній системі. Дослідження показало, що 58% тих, хто перебуває в Польщі з дітьми віком до 18 років віддають їх до польських шкіл або дитячих садків. Знання польської мови, культурна близькість, невелика географічна відстань є важливими факторами, які впливають на інтеграцію (13% заявили, що не знають польської мови) [13, 20, 21].

Інтеграція мігрантів з України на польському ринку праці в 2024 році відбувається повільніше, ніж у 2022 році. Рівень зайнятості мігрантів, які мають тимчасовий захист дещо знизився порівняно з 2022 роком (з 65% у листопаді 2022 року до 62% у поточному опитуванні), 25% знаходяться в пошуку (значно вище відповідного показника в цілому по Польщі), 10% українців не працювали і не шукали роботу. Це може пояснюватися тим, що наявність сім'ї та дітей у Польщі впливає на участь жінок на ринку праці, оскільки жінки з України мають відносно найчастіше стабільну зайнятість у ситуації, коли вони не мають сім'ї в Польщі або перебувають у Польщі без дітей. Збільшення тривалості перебування біженців у Польщі значно обмежують можливість безоплатного доступу до житла, що пропонуються польською державою, призвели до подальшого зростання відсотка українців, які самостійно винаймають житло з 52% до 68%, відсоток мігрантів, яким польська держава надала пільгові умови для проживання, зменшився з 19% до 6% [13].

За даними дослідження [13] в сфері охорони здоров'я та доступу до медичних послуг 20% респондентів живуть з людьми з особливими потребами або хронічними захворюваннями. Пріоритетними потребами для мігрантів є медичні послуги (29%), ліки (25%) та підтримка психічного здоров'я (6%), та одночасно виявлені також і специфічні потреби, які включають хронічні захворювання або серйозні медичні стани (28%), порушення зору (15%) та труднощі з опорно-руховим апаратом (7%). Бар'єри в отриманні медичної допомоги включають: мовний бар'єр (32%), довгі черги (29%), недоступність послуг (28%), відсутність транспорту (13%) та відсутність документів (9%), 65% респондентів платять за медичні послуги або ліки. Українці в віковій категорії 60+ зазначили про необхідність додаткової інформації про медичні сервіси (43%), медичну допомогу (24%) та психологічну підтримку (9%) [13, 20].

Існує стійка розбіжність у стратегіях, щодо майбутнього перебування в Польщі, дещо збільшився відсоток тих, хто декларує більш тривале перебування в Польщі (39% українців планують довгострокове перебування в Польщі або на термін більше одного року). Зокрема, серед українців зберігається висока невизначеність щодо майбутнього, що виражається у труднощах визначення того, як довго триватиме їхнє перебування в Польщі. Очікування закінчення війни є ключовим фактором, що впливає на заяви українців, які отримали статус тимчасової охорони, про середньострокове планування майбутнього, в той же час економічні фактори, такі як ситуація на ринку праці та житлова ситуація, мають менше значення. Також на можливість прогнозування впливають такі фактори як сімейний стан і вік, що визначають міграційні наміри. Сім'ї з дітьми набагато частіше, ніж інші групи, заявляють про свій

намір залишитися в Польщі на термін більше, ніж на рік. З іншого боку, українці 60+ років частіше розглядають можливість виїзду з Польщі. Незважаючи на поступовий процес адаптації українських мігрантів до життя в Польщі, деякі з них все ще очікують певної підтримки з боку Польщі а саме допомоги в пошуку, організації курсів польської мови та полегшення легалізації перебування [20, 21].

Соціально-економічна захищеність українців, які спираючись на результати опитування чисельність населення працездатного віку, яке прибуло з України внаслідок війни, становитиме в цьому 2/3 населення українців працездатного віку, присутніх сьогодні в реєстрі бази даних PESEL [17, 20]. За даними опитування, якщо політика підтримки українців базуватиметься лише на наданні екстреної допомоги, то частина з них вирішить шукати захисту в інших країнах, а частина, у разі відновлення української економіки, повернеться на батьківщину. За такого сценарію Польща залишиться з приблизно 1/3 прибулих працездатного віку. Якщо колапс в Україні буде супроводжуватися ефективною інтеграційною політикою в Польщі, то чисельність українців у країні збільшиться за рахунок економічної міграції, оскільки усе залежатиме від того, скільки часу знадобиться Україні для відбудови економіки та створення робочих місць, в тому числі якими будуть гарантії безпечного існування. У сценарії активної інтеграції Польща отримуватиме значну частину населення України, а також возз'єднання сімей тих, хто вирішив залишитися в Польщі.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Масштаби міграції залежать від перебігу подій в Україні та від ситуації в ЄС, від результативності міграційної політики. Хоча більшість вимушених мігрантів декларують бажання повернутися в Україну, в ЄС діють чинники, які сприяють економічній інтеграції в приймаючих країнах, що не сприяє цьому поверненню, оскільки чим ефективніша інтеграція, тим привабливішими є напрями міграції. Відновлення України і пов'язане з цим покращення економічної ситуації сприятиме поверненню українців на батьківщину. Для цього необхідно розвивати інститути, що забезпечать матеріальну, фінансову та політичну основу для цього. Уряд має чітко розуміти ті чинники, що будуть найвпливовішими під час ухвалення рішень при відновленні інфраструктури, зруйнованих помешкань, шкіл, лікарень, виробничих потужностей, робочих місць після війни.

Отже, в результаті дослідження, нами було виокремлено низку позитивних та негативних чинників, які інституціоналізують міграційні процеси в умовах війни. За допомогою Директиви про тимчасовий захист було гармонізовано правову базу, яка допомогла забезпечити доступ до працевлаштування та ключових державних послуг. Міграційні процеси, що відбуваються, мають як позитивні, так і негативні наслідки для країн донорів і реципієнтів. До позитивних аспектів для України можна віднести зменшення тиску на економіку та державний бюджет через виїзд значної частини населення, а також збереження життя молоді та дітей, які залишили

Україну в умовах війни. Крім того, міграція знижує тиск на ринок праці, підвищує кваліфікацію мігрантів, які після перемоги можуть повернутися в Україну з новими знаннями та навичками.

Однак, не можна ігнорувати й негативні наслідки для країни, міграція в умовах війни призводить до демографічної кризи, викликає втрату людського капіталу та інтелектуального потенціалу. Особливо гостро відчувається нестача висококваліфікованих кадрів, зокрема в таких важливих сферах, як безпека, кібербезпека та оборона. Виведення бізнесу та активів за кордон спричиняє економічний спад, що супроводжується зростанням інфляції.

Зважаючи на це, важливо враховувати не лише негативні, але й позитивні результати інституційного забезпечення міграційних процесів в європейських країнах, імплемувати досвід Європи в Україні, що може бути корисним для розвитку країни, а також розширення можливостей для транскордонного співробітництва та інвестицій в міграційні інститути.

Література:

1. Бараняк І. Є. Теоретико-концептуальні підходи до дослідження вимушеної міграції населення. Економіка та суспільство. 2023. № 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-56>.

2. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні: аналіт. доп. / [В. Потапенко, А. Головка, О. Валецький та ін.]; за ред. В. Потапенка. Київ: НІСД, 2023. 33 с. DOI: https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.01ad_mihratsia_gotove_03_01_2023.pdf.

3. Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 27 вересня 2011 р.) / упоряд. О. А. Малиновська. Київ: НІСД, 2011. 344 с.

4. Перший Всеукраїнський перепис населення: історичні, методологічні, соціальні, економічні, етнічні аспекти. Монографія / Е. М. Лібанова, О. Г. Осауленко, Н. С. Власенко, В. С. Стешенко, О. Е. Остапчук та ін.; наук. ред. акад. І. Ф. Кураса, акад. С. І. Пирожкова. Державний комітет статистики України; Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2004. 558 с.

5. Baszczak L., Kielczewska A., Kukulowicz P., Winczewicz A., Zyzik A. Pomoc polskiego społeczeństwa dla uchodźców z Ukrainy. Warszawa: Polski Instytut Ekonomiczny, 2022.

6. Becker T., Eichengreen B., Gorodnichenko V., Guriev S., Johnson S., Mylovannov T., Rogoff K., Weder di Mauro B. A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine. CEPR Press, 2022. <https://voxeu.org>.

7. Bird N., Amaglobeli D. Policies to Address the Refugee Crisis in Europe Related to Russia's Invasion of Ukraine. IMF Note 2022/003, International Monetary Fund, Washington, DC, 2022.

8. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:32001L0055>.

9. Eurofound. Social impact of migration: Addressing the challenges of receiving and integrating Ukrainian refugees. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2024.

10. Eurostat (online data codes: migr_asytspm, migr_asytspop, demo_gind). <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.

11. Caselli F., Lin H., Toscani F.G., Yao J. Migration into the EU: Stocktaking of Recent Developments and Macroeconomic Implications. IMF Working Papers 2024, 211 (2024). DOI: <https://doi.org/10.5089/9798400-289552.001>.

12. Główny Urząd Statystyczny. Raport pt.: Badania dotyczące zdrowia uchodźców z Ukrainy w latach 2022—2023 oraz innowacje w zakresie danych. nbp.pl.

13. International Organization for Migration (IOM). DTM Poland: Access to Healthcare Services for Refugees from Ukraine. Poland, April 2024.

14. Kaplan Y. Analysing instability as a future for an institutionalization process: the EU, Turkey and the issue of migration. European Journal of Futures Research, 6 (2018). DOI: [10.1186/s40309-018-0144-x](https://doi.org/10.1186/s40309-018-0144-x).

15. Ohndorf W. Social effects of migration in receiving countries. International Migration, 27 (2), 209-216 (1989). DOI: [10.1111/j.1468-2435.1989.tb00251.x](https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1989.tb00251.x). PMID: 12315893.

16. Pekin H. Effects of migration on family structure. International Migration, 27(2), 281—293 (1989). DOI: [10.1111/j.1468-2435.1989.tb00257.x](https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1989.tb00257.x). PMID: 12315899.

17. Poland — Ukrainian Nationals Crossing Back to Ukraine (January — March 2024). <https://dtm.iom.int/fr/node/39066?close=true>

18. Miedzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM). DTM Polska: Badania z uchodźcami z Ukrainy: potrzeby, intencje i wyzwania integracyjne. Polska, травень 2023 р.

19. Soto Saavedra C., Lopez J. L., Shaw S. A., Gibbs B. G. "It Happened When I Was Connecting to the Community...": Multiple Pathways to Migrant (Non) Belonging in a New Destination Setting. International Journal of Environmental Research and Public Health, 20 (3), 2172 (2023). DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph20032172>.

20. Ukraine Situation: Regional Refugee Response Plan — January-December 2024. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.

21. World Bank Document. UNHCR-Ukraine-quarterly-report-Q1-2024-draft_am_klb-final-UKR-1-1-1.pdf.

References:

1. Baraniak, I. Ye. (2023), "Theoretical and conceptual approaches to the study of forced migration of the population", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-56>.

2. Potapenko, V. Holovka, A. and Valev'skyj, O. (2023), *Vplyv mihratsii na sotsial'no-ekonomichnu sytuatsiiu v Ukraini* [The impact of migration on the socio-economic situation in Ukraine], NISD, Kyiv, Ukraine, DOI: https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.01ad_mihratsia_gotove_03_01_2023.pdf.

3. Malynov'ska, O. A. (2011), *Sotsial'no-ekonomichni ta etnokul'turni naslidky mihratsii dlia Ukrainy* [Socio-economic and ethno-cultural consequences of migration for Ukraine], NISD, Kyiv, Ukraine.

4. Libanova, E.M. Osaulenko, O.H. Vlasenko, N.S. Steshenko, V.S. and Ostapchuk, O.E. (2004), *Pershyj Vseukrains'kyj perepys naseleння: istorychni, metodolohichni, sotsial'ni, ekonomichni, etnichni aspekty* [The First All-Ukrainian Population Census: historical, methodological, social, economic, ethnic aspects], Instytut demografii ta sotsial'nykh doslidzhen' NAN Ukrainy. Derzhkomstatu Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
5. Baszczak, L. Kielczewska, A. Kukolowicz, P. Wincewicz, A. and Zyzik, R. (2022), *Pomoc polskiego społeczeństwa dla uchodźców z Ukrainy* [Help from Polish society for refugees from Ukraine], Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa, Poland.
6. Becker, T. Eichengreen, B. Gorodnichenko, V. Guriev, S. Johnson, S. Mylovannov, T. Rogoff, K. and Weder di Mauro, B.A. (2022), *Blueprint for the Reconstruction of Ukraine*, CEPR Press, Washington, DC.
7. Bird, N., Amaglobeli, D. (2022), *Policies to Address the Refugee Crisis in Europe Related to Russia's Invasion of Ukraine*, IMF Note 2022/003, International Monetary Fund, Washington, DC.
8. European Union law (2001), "Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof", available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:32001L0055> (Accessed 25 Jan 2025).
9. Eurofound (2024), *Social impact of migration: Addressing the challenges of receiving and integrating Ukrainian refugees*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
10. Eurostat (2025), available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (Accessed 25 Jan 2025).
11. Caselli, F. Lin, H. Toscani, F.G. and Yao, J. (2024), "Migration into the EU: Stocktaking of Recent Developments and Macroeconomic Implications", IMF Working Papers, vol. 211 (2024). DOI: <https://doi.org/10.5089/9798400289552.001>.
12. Główny Urząd Statystyczny (2023), "Report: Health research of refugees from Ukraine in 2022—2023 and innovations in the field of data", available at: nbp.pl (Accessed 25 Jan 2025).
13. International Organization for Migration (IOM) (2024), *Access to Healthcare Services for Refugees from Ukraine*, DTM Poland, Poland.
14. Kaplan, Y. (2018), "Analysing instability as a future for an institutionalization process: the EU, Turkey and the issue of migration", *European Journal of Futures Research*, vol. 6. DOI: 10.1186/s40309-018-0144-x.
15. Ohndorf, W. (1989), "Social effects of migration in receiving countries", *International Migration*, vol. 27 (2), pp. 209—216. DOI: 10.1111/j.1468-2435.1989.tb00251.x. PMID: 12315893.
16. Pekin, H. (1989), "Effects of migration on family structure", *International Migration*, vol. 27 (2), pp. 281—293. DOI: 10.1111/j.1468-2435.1989.tb00257.x. PMID: 12315899.
17. DTM (2024), "Poland — Ukrainian Nationals Crossing Back to Ukraine (January — March 2024)", available at: <https://dtm.iom.int/fr/node/39066?close=true> (Accessed 25 Jan 2025).
18. International Organization for Migration (IOM) (2023), *Badania z uchodźcami z Ukrainy: potrzeby, intencje i wyzwania integracyjne* [DTM Poland: Research with refugees from Ukraine: needs, intentions and integration challenges], DTM Polska, Poland.
19. Soto Saavedra, C. Lopez, J.L. Shaw, S.A. and Gibbs, B.G. (2023), "It Happened When I Was Connecting to the Community...": Multiple Pathways to Migrant (Non)Belonging in a New Destination Setting", *International Journal of Environmental Research and Public Health*, vol. 20 (3), 2172. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph20032172>.
20. UNHCR (2024), "Ukraine Situation: Regional Refugee Response Plan", available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (Accessed 25 Jan 2025).
21. World Bank Document. (2024), available at: *UNHCR-Ukraine-quarterly-report-Q1-2024-draft_am_klb-final-UKR-1-1-1.pdf* (Accessed 25 Jan 2025).
- Стаття надійшла до редакції 12.02.2025 р.*
-
- Виходить 24 рази на рік**
- Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)**
- Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

Виходить 24 рази на рік

**Журнал включено до переліку
наукових фахових видань України
з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)**

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292